

Juristen, vergeet uw morele kompas niet

Van onze redacteurs

Een kleine twintig jaar geleden begon hij als eerste freelancer bij de *Staatscourant*. Lex van Almelo, van oorsprong jurist, leverde toen zijn eerste recensie. Onlangs publiceerde de krant zijn laatste boekbespreking: hij stopt er mee. 'Het is mooi geweest', zegt Van Almelo. Een afscheidinterview met de man van duizend recensies.

Zijn werkkamer in Linschoten wekt de indruk van een kleine bibliotheek. 'Het was eerst nog voller maar ik heb onlangs een stel dozen vol de deur uitgedaan,' zegt beroepslezer Van Almelo. 'Ik vond recenseren een heel prettige manier van werken,' zegt Van Almelo. 'Ik ben wel studieuze aangelegd en door al die boeken hield ik mijn vak goed bij. Ik was van plan het te blijven doen tot mijn dood.'

Toch ben je gestopt. Waarom?

Er was altijd al een onderstroom over de onzekere toekomst van de *Staatscourant*. Ik heb altijd zonder contract gewerkt bij de *Staatscourant*, maar vorig jaar kreeg ik een contract aangeboden voor een half jaar. Dat was voor mij een tastbaar bewijs van de onzekere tijden die nu echt voor de krant zijn aangebroken. Ook heb ik de laatste tijd bepaald niet te klagen over werk, dus toen dacht ik: een half jaar is een redelijke opzegtermijn. Misschien lever ik in de toekomst nog sporadisch een recensie. Maar iedere week, dat niet meer.

Wat is er in die twintig jaar veranderd op het juridisch vlak?

Recht is minder exclusief geworden, het is gepopulariseerd. Het is net als Europa uit zijn eigen hoekje gehaald. Het is heel opvallend dat leken boeken zijn gaan schrijven over juridische zaken en zich zelfs actief zijn gaan bemoeien met de rechtsgang. Zo is wetenschapsfilosoof Ton Derksen gaan publiceren over de zaak Lucia de B. en probeert opiniepeiler Maurice de Hond de onschuld van Ernst Louwes in de Deventer moordzaak te bewijzen. Ook is zo'n jaar of vijftien geleden de



Foto: Jan Lankveld

discipline rechtspsychologie ontstaan die naar de juristerij kijkt en de vraag stelt: wat zijn ze eigenlijk aan het doen?

Je kunt al met al zeggen dat het recht steeds meer een spiegel wordt voorgehouden, zowel door leken als door deskundigen van andere disciplines.

Wordt het recht daar beter van?

Jazeker. Justitie is wel gevoelig voor wat relatieve buitenstaanders waarnemen en opmerken en heeft bijvoorbeeld de Commissie afgesloten strafzaken in het leven geroepen. En vanuit de wetenschap is het project Gerede Twijfel opgezet dat gedane strafzaken opnieuw bekijkt waarvan men vermoedt dat de rechtsgang niet gedegen genoeg was.

Zijn er dan ook veel meer boeken ver-

schenen over het recht de laatste jaren?

Nee, eerder minder. Dat zal te maken hebben met de digitalisering. Wel zijn er meer populaire boeken verschenen over recht.

Is er een grens aan de popularisering van het recht?

Burgers die uit verontwaardiging of compassie een daad willen stellen in strafzaken, zoeken die grens wel op. Wat Derksen doet zit aan de goede kant van die grens, maar De Hond is teruggefloten omdat hij een niet-verhandeld, het is wel de vraag in hoeverre veiligheid onderwerp van individuele verantwoordelijkheid is of kan zijn en waar de private veiligheidszorg ophoudt en de publieke veiligheidsopdracht begint.

Maar er zijn ook grenzen die je misschien wel over moet.

Welke voorbeelden?

Ik voel er wel wat voor om burgers te betrekken bij de rechtspraak. In Nederland wil men daar niet aan, de politiek niet en de bevolking niet, maar elk beschaafd land heeft wel iets van lekenrechtspraak. Ik denk dat Nederlanders het niet aandurven om verantwoordelijkheid te dragen. Ze willen wel mopperen, maar zijn toch het liefst de beste stuurlied aan wal.

Een vorm van juryrechtspraak zou ook heel goed zijn voor burgers omdat ze dan worden gedwongen om zich in de achtergronden van een zaak en van het recht te verdiepen; om samen te werken met mensen die ze niet zelf hebben uitgekozen en diep na te denken over fundamentele maatschappelijke zaken.

Zie je nog meer trends in het recht?

Ja, het recht is steeds instrumenteler geworden. Maar het recht heeft ook een kritische en principiële notie. Het morele aspect van het recht is een beetje naar de achtergrond verdronken. Niet elk beleid kan zomaar worden uitgevoerd. Het moet worden goetst aan bijvoorbeeld het Verdrag van de Rechten van de Mens, dat volgens mij het morele kompas moet zijn van elke jurist.

Onlangs werd Nederland nog op de vingers getikt omdat wij de kinderrechten niet op orde hebben en het al jaren geleden toegezegde Nationale Instituut voor de Rechten van de Mens is er nog steeds niet. Dat vind ik tekenend en kwalijk.

Helene Hauser
Cyril van Rossum

Veiligheid is een culturele kracht in de samenleving

Door prof. dr. Hans van den Heuvel

Een eeuw veiligheid in kaart gebracht. In zijn jaarlijkse publicatie heeft het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie zijn grenzen wel erg ver opgerekt. Kennelijk worden de bakens verzet om op de vleugels van het samenlevingsgevoel de aandacht naar het thema veiligheid te verleggen. Veiligheid, zo zegt gastredactrice en filosofe Stephanie Roels, is een culturele kracht in de samenleving, een moreel begrip.

Dat is, zo wordt in de inleiding van deze bundel beweerd, bedoeld als een nuance, maar een nuance van wát is niet duidelijk. In ieder geval is alles in deze wereld uiteindelijk terug te brengen tot cultuur, beleving en samenlevingsmentaliteit. En veiligheid kan inderdaad als een 'multidimensionaal en dynamisch probleem' worden bestempeld. Allemaal goed en wel, maar dit soort

sleutse containerbegrippen legitimeren nog geen bundeling van een aantal veelsoortige beschouwingen zonder duidelijk te maken wat de ratio is van die verzameling en zonder aan het einde de vele losse eindjes aan elkaar te knopen. De bundel is een vat vol onderwerpen: militaire veiligheid, onzekerheid en vertrouwen, een eeuw strafrecht in Nederland, veiligheid en krijgsmacht, morele weerbaarheid, ecologische veiligheid, veiligheidszorg, de risicomaatschappij en een fotoserie over ondergrondse schuilplaatsen en werkruimten.

Veiligheid staat in deze bundel dus centraal. Specialisten op het gebied van geschiedenis, defensie, rechtsgeleerdheid, cultuurwetenschap, media en filosofie schreven (vaak al eerder gepubliceerde) beschouwingen over de veranderingen die het veiligheidsbegrip heeft doorgemaakt en de betekenis ervan in het huidige tijdsgewricht. Het begrip heeft zoveel betekenissen en is zo contextgevoelig dat het zich inderdaad bij uitstek voor een veelheid van beschouwingen leent. Maar dat maakt die veelheid niet zo maar tot een eenheid en daar schort het in deze bundel aan: de begrenzing van het onderwerp en tegelijk de rode draad die als wegwijzer

en bindmiddel de auteurs in hun bijdrage had moeten coachen. Jammer, want het zou toch interessant zijn geweest – een polemologisch vraagstuk eerder – te onderzoeken wat het doel van oorlog is als de vrede als een natuurlijke toestand wordt beschouwd. Ook al wordt beweerd dat veiligheid niet als beleidsonderwerp wordt behandeld, het is wel de vraag in hoeverre veiligheid onderwerp van individuele verantwoordelijkheid is of kan zijn en waar de private veiligheidszorg ophoudt en de publieke veiligheidsopdracht begint.

De 'waartoe dit alles' vraag wordt niet beantwoord, evenmin de relatie met het studieveld en de missie van het NIOD. Want zo plotseling opgescheept te zitten met een instituut dat, zo is het signaal van deze bundel te begrijpen, zich een nieuwe markt toe-eigent is toch wel een vreemde gewaarwording en vraagt om een verantwoording. Want het is niet vanzelfsprekend dat het zich ook met veiligheid wil gaan bezighouden of zich op dat terrein wil profileren, terwijl het toch al niet gemakkelijk is temidden van zoveel concurrentie nog een nieuwe invalshoek te vinden.

We worden met onveiligheid omringd, zo zegt de bundel en daarom is veiligheid 'van belang voor iedereen en daarmee ook van iedereen'. Wij gewone stervelingen, zo wordt ons ook duidelijk gemaakt, denken dat het tegenwoordig met de onveiligheid erger is gesteld dan vroeger. Maar een historicus mag niet in deze valkuil terechtkomen. Onveiligheid is van alle tijden; wij mensen percipiëren onveiligheidsgevoelens nu eenmaal in de context van tijd en plaats. Of het erger of anders is (geworden), is dan ook een moeilijk te beantwoorden vraag die – als het al zou kunnen – slechts langs de (complexe) weg van vergelijkend (internationaal) onderzoek en via de (beperkte) methode van de *oral history* kan worden beantwoord.

Onveiligheid is altijd al een bedreiging geweest en is derhalve relatief. Het is zeer de vraag of, zoals in deze bundel wordt beweerd, veiligheid 'in de huidige situatie' een 'politieke functie is gaan spelen in het bestaansrecht, de betekenis en de eenheid van de staat'. Het is toch wel curieus dat deze, de historie miskennde, bewering wordt gedaan in een bundel van een instituut dat zich met de geschiedenis bezighoudt. Door de

eeuwen heen is de achterliggende oorzaak van oorlogvoering, burger-twisten en onlusten de dreiging of bedreiging van buitenaf (vreemde mogendheden die de grenzen van de staat betwisten, de handel wilden ondermijnen of scheepvaartroutes ontregelden) of van binnenuit (criminaliteit, plundertochten, godsdienst-twisten).

Ook de bewering dat die politieke functie de reden is dat we in Nederland kritisch over de relatie tussen veiligheid en de staat moeten nadenken, is uit de lucht gegrepen, pure fantasie. En dat is tegelijk het probleem van deze bundel; interessante beschouwingen die bol staan van normatieve oordelen. Ook dat past niet bij een zo belangrijk (empirisch) onderzoeksinstituut als het NIOD. Een geleegenheids- of een verlegenheidsbundel, u mag kiezen.

Madelon de Keizer & Stephanie C. Roels (red.):
De staat van veiligheid. De Nederlandse samenleving sinds 1900.
Walburg Pers, Zutphen 2007.
ISBN 978 90 5730 511 9.
Prijs: € 19,95.